

УДК 82-311.6

ХУДОЖНІ ПРОЕКЦІЇ ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКОМУ РОМАННОМУ ДИСКУРСІ НА ТЛІ СВІТОВОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ

Катерина Гурдуз, канд. філол. наук, доц.

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

katerynagurduz@ukr.net

У статті простежуються особливості художнього осмислення феномену війни в українській і зарубіжній літературі. Тенденції розвитку вітчизняного антивоєнного романного дискурсу розглядаються на тлі світового літературного процесу.

Ключові слова: антивоєнний жанр, романний дискурс, художня інтерпретація.

Наприкінці ХХ ст. В. Нечипоренко, обстоюючи ідею політичної смерті війни, стверджував: «У сучасному світі війна втратила свій сенс, а після втрати власного сенсу будь-яке явище стає менш імовірним, а далі — і просто неможливим». На думку автора, людство назавжди зробило практично неможливими справжні війни на мега- та макрорівнях. На мікрорівні В. Нечипоренко розглядає «затяжні маленькі війни», що ведуться терористичними методами. Ця хвороба, на його погляд, потребуватиме довшого лікування, але й вона мусить піддатися впливові загальної тенденції — демілітаризації світу: «...загальноісторичні тенденції поступової, всесвітньої демілітаризації вже незворотні» (цит. за: [4, с. 43]). На жаль, оптимістичний прогноз дослідника не справдився, і сьогодні дійсність демонструє нову хвилю мілітарної агресії.

Багато дослідників, починаючи з доби античності, намагалися осмислити не лише причини воєн, а й перспективи їх подальшого розвитку чи занепаду. Аналітичні студії тривають і сьогодні. Цікавим внеском в опрацювання цієї проблеми видаються роботи А. Назаретяна. Автор, звертаючи увагу на іманентність війни в житті людства, зауважує: «Якщо за критерій війни прийняти масовий озброєний грабіж, то вона розпочинається в неоліті [...] Якщо ж війною вважати колективну боротьбу з використанням найбільш убивчих зі всіх існуючих на той час знарядь убивства, то вона ровесниця навіть не виду неоантропів, а всього роду Ното» [3, с. 87–88]. Схожі думки зна-

ходимо й у багатьох інших джерелах: «Людство, підіймаючись сходами суспільного прогресу, тисячоліттями тягнуло довгий шлейф воєн і збройних конфліктів [...] Людина воювала в далекій давнині, продовжує воювати в сучасності, очевидно, воюватиме в майбутньому. Змінюються уявлення про типи і характер воєн і армій, системи оборони, реальні силові методи, але в усі епохи людські співтовариства в різних формах та іпостасях аж ніяк не вважали мир вищим благом» [5, с. 517].

Думається, художня література має глибокий потенціал осягнення феномену війни й пошуку шляхів його подолання завдяки потужним можливостям образного слова, адже, на відміну від різноманітних галузей наук, обмежених певними параметрами об'єктів вивчення — історичними, психологічними, соціальними тощо, її дослідження оприявнюють цілий комплекс важливих граней людського життя.

У літературознавчій практиці окремі напрацювання в осягненні феномену війни крізь призму літературно-художніх проєкцій є. У монографіях Т. Мотильової «Перший антифашистський роман. «Вірнопідданий» (1974) і «Роман — вільна форма» (1982) обґрунтовано правомірність вживання терміна «антифашистський роман». У наукових працях М. Гуменного, зокрема в монографіях «Поетика романного жанру Олесея Гончара: проблеми типологій» (2005), «Західний антивоєнний роман і проза О. Гончара: компаративний аспект» (2012), на конкретному історико-літературному матеріалі проаналізовано типологічні сходження в опрацьованні антивоєнної тематики західноєвропейськими романістами I половини ХХ ст. і одним із найяскравіших романістів української літератури — Олесея Гончара. У монографії І. Захарчук «Війна і слово (Мілітарна парадигма літератури реалістичного реалізму)» (2008) проаналізовано мілітарний вектор української художньої свідомості в контексті тоталітарної літератури. Науковий інтерес становлять також окремі підрозділи монографії Я. Поліщука «Реактивність літератури» (2016). Однак цілісне й системне дослідження АР як одного з магістральних літературних жанрів ХХ–ХХІ ст. досі відсутнє. Окреслене питання потребує подальшого ґрунтового вивчення, однак, зважаючи на глибину й масштабність, напевне, непосильне для однієї людини. У межах цієї праці спробуємо окреслити провідні тенденції художньої осмислення війни в розрізі української і зарубіжної літератури.

Витоки антивоєнного роману як частини воєнної літератури слід шукати в героїчному епосі — «Іліаді» й «Одіссеї» Гомера, «Пісні про нібелунгів», «Пісні про Роланда», «Пісні про Сіда», а в українській літературі — «Слові о полку Ігоревім», літописах, народних думках і піснях. З авторської літератури беззаперечний вплив на зародження антивоєнного жанру мав роман-епопея Л. Толстого «Війна і мир» (1869), що по праву вважається першим в історії світової літератури масштабним художнім полотном, присвяченим осмисленню історіософських аспектів воєнних перемог і поразок в аксіологічній площині людського життя.

Фундаментальною основою жанрової системи антивоєнного роману в діяхронічному розрізі є романи-передбачення, романи-попередження війни: «Війна світів» («*The War of the Worlds*», 1897), «Війна в повітрі» («*The War in the Air*», 1908) Г. Уеллса, «Залізна п'ята» («*The Iron Heel*», 1908), «Яскраво-червона чума» («*The Scarlet Plague*», 1912) Джека Лондона (трохи пізніше, після I світової війни, вийдуть друком романи-передбачення фашизму й нової війни: «Степовий вовк» («*Der Steppenwolf*», 1927) Г. Гессе, «У нас це неможливо» («*It Can't Happen Here*», 1935) С. Льюїса, «Фабрика абсолюту» («*Tovarna na absolutno*», 1922), «Війна з саламандрами» («*Válka s mlouky*», 1936) К. Чапека тощо). Т. Мотильова назвала твори цієї тематики романами-пересторогами [2, с. 36].

У 1914 році за два місяці до початку війни Г. Манн закінчив роботу над твором «Вірнопідданий» («*Der Untertan*»), який сьогодні розцінюється як перший антифашистський роман. Пізніше автор зазначав, що під час написання тексту фашизм іще не сформувався, однак уявлення про це явище він уже мав. «Свого роду парадоксом» називає Т. Мотильова цей антифашистський роман, написаний до виникнення фашизму [2, с. 5]. Дослідниця звертає увагу на художнє осмислення традицій роману Г. Манна «Вірнопідданий» у подальшій творчості Й. Бехера, Д. Нолля, М. В. Шульца та багатьох інших письменників, які «показали внутрішній світ молодого німця, спотвореного нацистським вихованням, а потім і — вивільнення молоді людини з пут «вірнопідданицької» ідеології, процес її прозріння й духовного росту» [2, с. 5].

Як відгук на події I світової війни в 1915 р. з-під пера А. Барбюса виходить роман «Вогонь» («*Le Feu*»), новаторський за своїм замислом, (передача правди війни) та способами його художнього втілення (натуралістична розповідь про жахливі реалії воєнного життя). Ф. Наркір'єр вбачав особливість поезики роману в потязі до синтетичних

форм відображення дійсності: «Переглядаючи канонічну форму роману, письменник не обмежувався новаторством формального характеру (відмова від звичних сюжетних схем і т. д.); він прагнув до розширення рамок епічної нарації [...] У «Вогні» йому вдалося органічно включити в епічну оповідь публіцистику й елементи драми. Трагізм солдатської долі постає в природньому поєднанні неймовірно жахливого з буденним, прозаїчним, адже протиприродне прагнення до вбивства стало нормою фронтового життя» [1, с. 479].

Пережиті події лягли в основу романів «Тисяча дев'ятсот вісімнадцятий рік» («*Neunzehnhundertachtzehn*», 1919) Л. Фейхтвангера, «Юний Гедешаль» («*Der junge Goedescha*», 1920) Ганса Фаллади тощо.

Особливе місце в АР міжвоєнного періоду займає твір Я. Гашека «Пригоди бравого вояка Швейка» («*Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*», 1923), в якому автор у новаторській пригодницько-сатиричній формі викриває різнопланові протиріччя влади й безглуздя жорстокої війни.

Наприкінці 20-х рр. ХХ ст. у літературі простежується нова хвиля інтересу до антивоєнної тематики: «Суперечка про унтера Гришу» («*Der Streit um den Sergeanten Grischa*», 1927) А. Цвейга, «Солдат Зурен» («*Soldat Suhren*», 1927), «Табір Лафайєт» («*Camp Lafayette*», 1929) Г. фон дер Врінга, «Війна» («*Krieg*», 1928) Л. Ренна, «Рік народження 1902» («*Jahrgang 1902*», 1928) Е. Глезера. Є. Стеквашов звертає увагу на те, що в період, коли, здавалося б, воєнні романи й широкі потоки мемуарної, історико-документальної літератури, опублікованої до цього, вичерпали тему, історики літератури заговорили про «нове повернення» до воєнної теми, що стала провідною не лише в німецькій літературі. Більшість авторів антивоєнних романів — колишні фронтовики, тому не випадково дослідник пояснює згаданий книжковий бум необхідністю катарсисного очищення від пережитого за принципом Гете: виразити, щоб звільнитися [4, с. 43]. Дослідники також зауважують, що разом з уже відомими письменниками до АР звернулися автори, які голосно заявили про себе вже першими книгами й невдовзі посіли почесне місце на літературному Олімпі.

У 1929 році одночасно, але в різних куточках світу друкуються романи «На Західному фронті без змін» («*Im Westen nichts Neues*») Е. М. Ремарка, «Смерть героя» («*Death of a Hero*») Р. Олдінгтона, «Прощавай, зброче!» («*A Farewell to Arms!*») Е. Хемінгуей. Ці твори стали хрестоматійними зразками антивоєнного жанру.

Крім згаданих, до міжвоєнного періоду розвитку антивоєнного роману можна віднести твори «*Успіх*» («*Erfolg*», 1930) Л. Фейхтвангера, «*Мир*» («*Frieden*», 1930), «*Останній штатський*» («*Der letzte Zivilist*», 1935) Е. Глезера, «*Змагання з трояндою*» («*Der Wettlauf mit der Rose*», 1932) Г. фон дер Врінга, «*Ціна за його голову*» («*Der Kopflohn*», 1933) Анни Зегерс тощо.

У цей період виходять також романи-продовження, що стали другими частинами антивоєнних дилогій разом із названими вище творами: «*Після війни*» («*Nach Krieg*», 1930) Л. Ренна, «*Повернення*» («*Der Weg zurück*», 1931) Е. М. Ремарка, «*Всі люди — вороги*» («*All Men Are Enemies*», 1933) Р. Олдінгтона. Цікаво, що згадуваний уже твір Е. Хемінгуея «*Прощавай, зброє!*», навпаки, об'єднаний у дилогію з попереднім романом «*І сходить сонце*» («*The Sun Also Rises*», 1926). Антифашистські романи Л. Фейхтвангера об'єднані в трилогію «*Зала очікування*»: «*Успіх*» («*Erfolg*», 1930), «*Родина Опперман*» («*Die Deschwister Oppermann*», 1933), «*Вигнання*» («*Exil*», 1939). Багато письменників поверталися до окресленої тематики в наступних творах, і таким чином з'явилися цикли не лише з двох, а й трьох і більше антивоєнних романів. Так, наприклад, згаданий роман А. Цвейга дослідники об'єднують з його наступними творами в цикл «*Велика війна білих людей*»: «*Суперечка про унтера Гришу*» («*Der Streit um den Sergeanten Grisha*», 1927), «*Молода жінка 1914 року*» («*Junge Frau von 1914*», 1931), «*Спогади під Верденом*» («*Erziehung vor Verdun*», 1935), «*Зведення на престол*» («*Einsetzung eines Königs*», 1937), «*Затишшя*» («*Die Feuerpause*», 1954), «*Час прійшов*» («*Die Zeit ist reif*», 1957). Твори Ремарка взагалі прочитуються як цілісний цикл антивоєнних романів, присвячених I і II світовим війнам та їх наслідкам, зокрема проблемам військовополонених, емігрантів, учасників воєн, що вижили, але жити далі нормальним життям уже не можуть.

Нова хвиля становлення антивоєнного роману пов'язана з початком II світової війни. Серед творів окресленого жанру другого воєнного періоду «*Вигнання*» («*Exil*», 1939) Л. Фейхтвангера, «*Прощання*» («*Abschied*», 1940) Й. Бехера, «*Сьомий хрест*» («*Das siebte Kreuz*», 1942), «*Транзитна віза*» («*Transit Visa*», 1944) Анни Зегерс, «*Возлюби ближнього свого*» («*Liebe Deinen Nächsten*», 1941), «*Тріумфальна арка*» («*Arc de Triomphe*», 1945) Е. М. Ремарка та багато інших.

По гарячих слідах війни виходять друком романи «*Прогулянка мертвих дівчат*» («*Der Ausflug der toten Mädchen*», 1946), «*Мертві зали-*

шаються молодими» («Die Toten bleiben jung», 1949) Анни Зегерс, «Час жити і час помирати» («Zeit zu leben und Zeit zu sterben», 1954) Е. М. Ремарка, «Де ти був, Адаме?» («Wo warst du, Adam?», 1951), «Більярд о нів на десяту» («Billard um halbzehn», 1959) Г. Белля тощо.

Цілком природньо, що саме у творчості німецьких письменників антивоєнний роман здобув провідні позиції, однак його зразки знаходимо і в інших західноєвропейських літературах, а також у літературі США й колишнього СРСР. Інтерес до антивоєнної проблематики у світовій літературі не послаблювався і в останні десятиліття ХХ ст., а сучасна література з кожним роком продовжує поповнюватися новими творами, у яких поряд із осмисленням I та II світових воєн художньо інтерпретуються події воєн у В'єтнамі, Афганістані, Чечні тощо.

Назвемо лише найзнаковіші антивоєнні романи цього періоду. В американській літературі це «Голі й мертві» («The Naked and the Dead», 1948) Н. Мейлера, «Молоді леви» («The Young Lions», 1948) І. Шоу, «Віднині й довіку» («From Here to Eternity», 1951) Дж. Джонса, дилогія «Вітри війни» («The Winds of War», 1971) і «Війна і пам'ять» («War and Remembrance», 1978) Г. Вука. Серед найвідоміших антивоєнних романів російської літератури варто згадати «Живі й мертві» (1959) К. Симонова, «Червень 41 року» (1964) Г. Бакланова, «Вони захищали Батьківщину» (1969) М. Шолохова, «Гарячий сніг» (1970) Ю. Бондарєва, «Прокляті й убиті» (1994) В. Астаф'єва.

В'єтнамська війна знайшла свою художню проекцію в романах «Велика війна» («The Big War», 1957) Е. Майрера, «Навіщо ми у В'єтнамі» («Why are we in Vietnam», 1967) Н. Мейлера тощо. З-поміж численної кількості творів про Афганістан варто назвати АР «Солдатська сага» (2007) Г. Боброва, «Повернення в Кандагар» (2007) О. Єрмакова, «Афганець» («The Afghan», 2007) Ф. Форсайта. У літературі вже склалася традиція художньої інтерпретації війни в Чечні: «Не моя війна» (2004) В. Миронова, «На південному фронті без змін» (2008) П. Яковенка. Сьогодні кількість антивоєнних романів обчислюється навіть не сотнями, а тисячами, і навіть сам їх перелік, напевно, міг би скласти велику книгу.

Свідченням того, що інтерес до антивоєнного жанру не вщухає, можна вважати, зокрема, той факт, що у 2013 році за роман про I світову війну «До зустрічі нагорі» («Au revoir la-haut») французький письменник П. Леметр отримав Гонкурівську премію, а в 2015 році С. Алексієвич, авторка романів «У війни не жіноче обличчя» («У вой-

ны не женское лицо» (1983), «Цинкові хлопчики» («Цинковые мальчики») (1989), стала лауреатом Нобелівської премії з літератури.

Вітчизняний антивоєнний роман, що має свою історію, пов'язану з художньою інтерпретацією не лише міждержавних, а й внутрішньо-національних конфліктів, заслуговує окремої уваги.

В українській літературі події I світової війни не знайшли широкого втілення, хоч окремі напрацювання в цьому сенсі становлять романи «Чотири шаблі» (1931), «Вершники» (1935) Ю. Яновського, «Гори говорять» (1933), «Волинь» («Куди тече та річка» (1932), «Війна і революція» (1936), «Батько і син» (1937) У. Самчука, «Бо війна — війною» (1989) Р. Іваничука. Але як повноцінний жанр АР сформувався після 1945 року і пов'язаний з осмисленням іншої війни.

Радянсько-німецька війна знайшла відображення в романах, які почали писатися ще до її закінчення: «Зброя з нами» (1942) Н. Рибак, «Кров України» (1943) В. Собка. Знаковим явищем у літературі стала трилогія О. Гончара «Прапороносці» («Альпи» (1946), «Злата Прага» (1947), «Голубий Дунай» (1948), написана в перші повоєнні роки. Сьогодні цей твір з огляду на ідеологічні суперечності й певну тенденційність здобуває різні оцінки дослідників (як, до речі, й багато інших літературних продуктів тоталітарної доби), однак заперечувати його епохальне значення в розвитку антивоєнної романістики просто безглуздо.

Інтерес до подій воєнних років не припинявся і в наступні роки, про що свідчать романи «Вони не пройшли» (1946) Ю. Смолича, «Далекий фронт» (1948), «Запорука миру» (1950) В. Собка тощо. Проте було серед них і багато таких, у яких війна сприймалася більше як тло для постановки низки інших проблем людського життя: соціальних, побутових, психологічних тощо (зокрема «Вир» (1968) Г. Тютюнника, «Правда і кривда» (1961), «Дума про тебе» (1969) М. Стельмаха, «Лебедина зграя» (1971), «Зелені млини» (1976) В. Земляка тощо).

Можна стверджувати, що в українській літературі антивоєнний роман як повноцінний жанр сформувався кількома роками пізніше закінчення війни, коли письменники відійшли від патетично-урочистого, дещо «парадного» зображення війни і зробили спроби її осмислення на глибшому рівні, викрили і засудили її суперечності й страшні, непоправні втрати. З-поміж багатовекторного тематичного корпусу українського антивоєнного роману цього періоду можна виокремити такі його яскраві зразки, як «Людина біжить над прір-

вою» (1949) Івана Багряного, «*І один у полі воїн*» (1956) Ю. Дольд-Михайлика, «*Дикий мед*» (1963) Л. Первомайського, «*Хвилі*» (1967) Ю. Збанацького, «*Війна*» (1980) І. Стаднюка. Як і в зарубіжній літературі, багато українських АР об'єднано в цикли. Наприклад, дилогії «*Європа 45*» (1959), «*Європа. Захід*» (1961) П. Загребельного; «*Людина і зброя*» (1960) «*Циклон*» (1970) О. Гончара; «*Вогні серед ночі*» (1959), «*Чорний хліб*» (1960) і «*Жорстоке милосердя*» (1973), «*Віхола*» (1983) Ю. Мушкетика; романи-трилогії: «*Шлях зорі*» («*Кров України*» (1943), «*Кавказ*» (1946), «*Вогонь Сталінграда*» (1947) В. Собка; «*Ост*» («*Морозів хутір*» (1948), «*Темнота*» (1957) і «*Втеча від себе*» (1982) У. Самчука, «*Степ*» (1976), «*Була осінь*» (1980), «*Мета*» (1983) О. Сизоненка.

Не послаблюється інтерес до антивоєнної тематики і в сучасній романістиці, про що свідчать книги «*Чорний іній*» (2003) В. Строканя, «*Чорне крило*» (2004) Д. Білого, «*OST*» (2005) С. Батурина, «*Вогненні стовпи*» (2006) Р. Іваничука, «*Музей покинутих секретів*» (2009) О. Забужко, «*Остарбайтерський вир*» (2010) М. Іванченка, «*Століття Якова*» (2010) В. Лиса, «*Торговиця*» (2012) Р. Іваничука, «*Червоний*» (2012), А. Кокотюхи, «*Війна і ми*» (2012) С. Пантюка, «*Війна очима солдата*» (2012) В. Пеунова, «*Вакації у Тангермюнде*» (2012) Р. Сьомої, «*Книга забуття*» (2013) В. Слапчука, «*Танго смерті*» (2013) Ю. Виничука, «*Не вурдалаки*» (2013) С. Талан, «*Вільний світ*» (2014) Т. Белімової. I та II світова війни, а також події Майдану 2013–2014 рр. і сучасної російсько-української війни художньо інтерпретуються у романах «*Маріупольський процес*» (2015) Г. Вдовиченко, «*Загублений між війнами*» (2015) Н. Доляк, «*Вогняна зима*» (2015) А. Кокотюхи, «*Аеропорт*» (2015) С. Лойка, «*Гловайськ*» (2015) Є. Положія, «*Оголений нерв*» (2015) С. Талан, «*Забудь-річка*» (2016) Братів Капранових, «*Доки*» (2016), «*Доки смерть не розлучить нас*» (2016) Ю. Вовка, «*Я, ти і наш мальований і немальований Бог*» (2016) Т. Пахомової, «*П'ять секунд, п'ять днів*» (2016) Є. Положія, «*Війни художників*» (2016) С. Стеценка та ін. Усі вони потребують належної наукової уваги і глибокого фахового прочитання.

Отож, як це часто буває в мистецтві, коли людські трагедії стають поштовхом до створення художніх шедеврів неперехідного звучання, літературі війна дала цілу низку оригінальних творів. З упевненістю можна стверджувати, що український антивоєнний роман відображає пошук самобутніх форм осягнення дійсності на тлі світового літературного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барбюс А. Огонь / А. Барбюс ; [отв. ред. Ф. Наркирьер]. — М. : Наука, 1985. — 504 с.
2. Мотылева Т. Л. Первый антифашистский роман. «Верноподданный» Генриха Манна / Т. Л. Мотылева. — М. : Книга, 1974. — 124 с.
3. Назаретян А. П. Антропология насилия и культура самоорганизации / А. П. Назаретян. — М. : Издательство ЛКИ, 2007. — 256 с.
4. Стеквашев Е. А. «Потерянное поколение» в немецком антивоенном романе второй половины 20-х годов XX века / Е. А. Стеквашев // Ученые записки / Московский педагогический институт. — М., 1969. — № 324. — С. 43–71.
5. Філософія історії : підручник для вищих шкіл. — Х. : Прапор, 2006. — 656 с.

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ПРОЕКЦИИ ВОЙНЫ В УКРАИНСКОМ РОМАННОМ ДИСКУРСЕ НА ФОНЕ МИРОВОГО ЛИТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕССА

Екатерина Гурдуз, канд. филол. наук, доц.

*Мелитопольский государственный педагогический университет
имени Богдана Хмельницкого*

В статье прослеживаются особенности художественного осмысления феномена войны в русской и зарубежной литературе. Тенденции развития отечественного антивоенного романного дискурса рассматриваются на фоне мирового литературного процесса.

Ключевые слова: антивоенный жанр, романнный дискурс, художественная интерпретация.

ARTISTIC PROJECTION OF WAR IN UKRAINIAN NOVEL DISCOURSE ON THE BACKGROUND OF THE WORLD LITERARY PROCESS

Kateryna Gurdutz, Candidate of Philological Sciences Senior Lecturer

Melitopol State Teachers' Training University named after Bohdan Khmelnytskyi, Ukraine

The article considers the features of artistic thinking of the phenomenon of war in Ukrainian and foreign literature. Trends of development of the national anti-war novel discourse are seen through the background of the world literary process. Deep potential of artistic literature in the comprehension of the phenomenon of war with the powerful creative possibilities of the word is determined.

The origins of the anti-war novel as part of military literature is traced in the heroic epic. The influence of the epic novel by L. Tolstoy «War and Peace» (1869) as the origin of the anti-war genre is defined.

A novel-anticipation, a novel-warning of war, novel-caution by G. Wells, Jack London, H. Hesse, K. Chapek is considered as the fundamental basis of the genre system of the anti-war novel. Attention is drawn to the work «Loyal» («Der Untertan») by H. Mann as the first anti-fascist novel.

The main periods in the development of anti-war novel associated with the events of World War I, World War II, and, accordingly, the interwar and postwar periods are identified. Attention is paid to the artistic interpretation of wars in Vietnam, Afghanistan, Chechnya etc. Also the examples of anti-war novel in the Western European, America, and Soviet literatures are given.

Novels «All Quiet on the Western Front» («Im Westen nichts Neues») by E. M. Remarque, «Death of a Hero» by R. Oldington and «A Farewell to Arms!» by E. Hemingway is presented as the chrestomathy examples of the anti-war genre, published in 1929 in different parts of the world.

Special attention is paid to the traditions of Ukrainian anti-war novel on the material of works by Ivan Bahrianyi, O. Honchar, P. Zahrebelnyi, U. Samchuk, O. Syzonenko, M. Sielmakh, Yu. Yanovskyi and others. Novels, which reflected the events of Maidan 2013–2014 and modern Russian-Ukrainian war are outlined, in particular «Mariupol Process» (2015) by H. Vdovychenko, «Fiery Winter» (2015) by A. Kokotiuha, «Airport» (2015) by S. Loiko, «Plovaisk» (2015), «Five Second, Five Days» (2016) by Ye. Pologii, «Raw Nerve» (2015) by S. Talan, «Oblivion River» (2016) by Kapranov Brothers. The idea that the Ukrainian anti-war novel reflects the search of original forms of comprehension of reality amid the world literary experience is emphasized.

Key words: antimilitary genre, novel discourse, artistic interpretation.

REFERENCES

1. Barbus, A. (1985), Ogon [Fire], Moscow, Science [in Russian].
2. Motylova, T. L. (1974) Pervyi antifashystskii roman «Vernopoddannyi» Genriha Manna [The first anti-fascist novel «Loyal» by Heinrich Mann], Moscow, Book [in Russian].
3. Nazaretian, A. P. (2007), Antropologiya nasiliia i kultura samoorganizatsii [Anthropology of violence and culture of selforganization], Moscow, Publishing house LKI [in Russian].
4. Stekvashov, E. A. (1969), «Poteriannoe pokolenie» v nemetskom antivoennom romane vtoroi poloviny 20-h godov XX veka [«Lost generation» in the German anti-war novel of the second half of 20-ies of XX century], Moscow, Moscow pedagogical Institute [in Russian].
5. Filosofii istorii (2006), [The philosophy of history], Kharkiv, Flag [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11 лютого 2017 р.